

A trianoni diktátum hatása egy magyar család életére

(A kamasz és a fiatal Béla sorsa – szekunder emlékek II.)

(„Fiúk, végünk van!”)

A Barabás család legidősebb fia, Béla beke-
rült a középiskolába, de a gyermekévek derűje
eltűnt, elsüllyedt, mint Atlantisz. A háború befeje-
ződését nem a „boldog békeidő” követte, hanem
zűrzavar, káosz. Nagyszében korábbi polgári
hangulata szertefoszlott. 1918. december 1-je
után a Regátból érkezett szegény, sokszor elha-
nyagolt öltözetű, „bocskoros” oláhok felbolygat-
ták a város rendjét.

Nagyon messze voltak a nagyszébeni román
polgárcsaládok életstílusától. A városban a ro-
mán lakosság a többi nemzetiséghez hasonlóan
ápolta a kultúráját, és élte kiegyensúlyozott pol-
gári életét.

A Monarchia idején itt élénk román irodal-
mi élet folyt, neves román költők szalonokban
mutatták be szerzeményeiket. A most bezúdult
írni, olvasni alig tudó román emberek tájszólását
nemigen értették a három nyelvet jól beszélő ős-
honos lakók. Ebben a megváltozott világban egy-
előre az iskola őrizte a stabilitást – ez egy biztos
szigetnek tűnt.

De a klasszikus értékeket közvetítő iskola is
kezdett átalakulni, modernizálódni. Ennek egyik
jele az volt, hogy tanárnők jelentek meg a maga-
sabb szintű oktatási intézményekben. Ez nem-
csak a modernizáció jele volt, hanem szükség-
szerűségből is adódott. A háború során elvitt,
katonai szolgálatot teljesítő fiatalemberek – kö-
zöttük tanárok is – értelmetlenül estek el ide-
gen harcmezőkön, így az élet minden területén
megcsappant a férfiak száma. Az emancipáció
sokféle háttértényezője között ott volt a szükség,
hogy az eltűnt férfiak pozícióiba nők kerüljenek.
A tanárképző intézmények is szélesebbre nyitot-
ták kapujukat a fiatal lányok előtt. A budapesti

Pázmány Péter Katolikus Egyetemen egyre több,
a Kárpát-medence különböző helyeiről érkezett
fiatal nő kezdte meg tanulmányait.

A komoly, nagy tekintélyű középiskolai férfi ta-
nárok között megjelentek a fiatal tanárnők, akik
öltözetükben igyekeztek a férfias környezethez
alkalmazkodni. Ezt szolgálta kosztümkabátjuk
válltömése, hosszú szoknyájuk, szolid, legin-
kább magas szárú cipőjük. Egyedül a fehér vagy
krémszínű ingblúzoknak a gallérján viselt bronz
emlékeztetett nőiességükre, bár többen inkább
nyakkendőt hordtak. Szigorú kontyba kötött ha-
juk is igyekezett feledtetni, hogy fiatal nőkről van
szó. A tantestületben két tanárnő volt említésre
méltó: Spieler kisasszony, aki magyar és francia
nyelvet tanított, meg Lovag Róza matematika- és
természettanár.

Lovag Róza határozott, tárgyait odaadóan ok-
tató és a tudást szigorúan megkövetelő tanárnő
volt. Szigorúsága ellenére az osztály kamasz-
szerelemmel vonzódott hozzá. Mindenki igyeke-
zett jól tanulni, hogy a ritkán elhangzó dicséretét
elnyerje.

A fiatal fiúk a külvilág zűrzavarától menekülve
sok időt töltöttek az iskola falai között. Önkép-
zőkörök működtek, jól felszerelt tornaterem és
futballpálya adott lehetőséget a testedzésre. Az
akkori 14-15 éves fiúk sokkal érettebbek voltak
mai kortársaiknál.

Az osztály karácsony előtt elhatározta, hogy
meglepi Lovag Rózát. A városszéli erdőből kivá-
gott kis fenyőfát minden fiú a saját készítésű dí-
szével dekorálta, a tanulók szeretetének jelével
díszelgett a karácsonyfa. Kicsi gyertyákat vettek,
és az ünnep előtti utolsó matematikaórára vártak.

Az egyik fiú leste, hogy tanárnőjük mikor for-
dul be a hosszú folyosón: „Jön! Jön!” A lesötéti-

tett osztályteremben meggyújtották a katedrúra helyezett fácska gyertyáit, és amikor kedvenc tanárnőjük belépett, a mutáló hangokból összefonódó kórus rázendített a Mennyből az angyalra.

A fiatal tanárnő meglepődött és meghatódott, a gyertyafényben megcsillant arcán egy könnycsepp is – erre a fiúk egész életükben emlékeztek.

A matematikaóra elmaradt, gyerekkori karácsonyok emlékeit idézték fel, beszélgettek, a sajátos hangulatban közel kerültek egymáshoz.

1920 januárjában, a téli szünet után tértek vissza a fiúk, a karácsonyi varázs már csak emlékeikben élt. Lovag Róza ellentmondást nem tűrő szigorral hajtotta be újra a tananyagot...

Bár úgy tűnt, hogy az iskola vastag falai megsűrűrik a külvilág, a politika zaját, de azért a vesztes háború atmoszférája és a családokból hozott információk révén sok minden beszívargott.

Közeledett a tanév vége, az utolsó számonkérések ideje.

Matematikaórára csöngettek be, az osztály vigyázállásban várta a tanárnőt. Lovag Róza belépett. A fiúk döbbenet látták könnyektől felpuhult arcát. A mindig rendezett vonások elmosódtak, a mindig fegyelmezett tanárnő most nem szégyellte az érzelmek áradatát. A katedrúra lépett, és azt mondta: „Fiúk, elvesztünk! Nincs országunk!” Ekkor megszólaltak a harangok, az egész Kárpát-medencében zúgtak. A fiúk a padjukra borultak, és Lovag Rózával együtt sírtak.

Koltay Gábor 2005-ben készített *Trianon* című dokumentumfilmjében szinte szóról szóra ugyanazt a történetet mesélte el az egyik interjúalany. Egy másik városban, az ottani gimnáziumban ehhez hasonló jelenet játszódott le. Ott a tragikus hírt egy paptanár közölte azzal az osztállyal, és a harangok ott is csak zúgtak, zúgtak...

Egy csapásra megváltozott minden. Mintha egy láthatatlan nagy kéz megfordította volna a világ kaleidoszkópját. Sajnos, a szép, színes, harmonikus minták helyett egymásra zsúfolódó disszonáns, sötét motívumok rajzolódtak ki.

Pillanatok alatt a román nyelv és történelem kötelezővé vált, csak különbözeti vizsgát téve folytathatták a gyerekek tanulmányaikat.

A sebtében összeállított román történelemjegyzetből kellett felkészülni a vizsgára. Béla különben is inkább a reáltárgyakat szerette, így ez a gyors történelemtanulás nem volt ínyére.

Úgy gondolta, hogy kilátástalan az egész anyagot megjegyezni, praktikusán úgy döntött, hogy minden fejezet első bekezdését tanulja meg, azután lesz, ami lesz.

B kezdőbetűs nevüként hamar sorra került. A központból kirendelt román bizottsági elnök unottan fordult Bélához: „Na, Barabás, maga mit tud?”

Jött azonnal az őszinte válasz: „Mindent egyformán.” Ez valóban így is volt.

„Akkor beszéljen Litovojról!”

„Litovoj, az Olt-vidéki vajda 1272-ben megtámadta a magyar királyi sereget, és fényes győzelmet aratott.” Bár ennek éppen az ellenkezője volt igaz, az oktatási biztos csak annyit mondott: „Elég, magától is megszabadultunk.”

Így, ha nem is sokáig, Béla folytathatta a tanulmányait...

A családi események tragikus fordulatot vettek. Ahogyan sokan úgy döntöttek, hogy Magyarországra vándorolnak ki, a Barabás családfő is ezt találta a legjobb megoldásnak a jövőt illetően.

„Mama, előremegyek, csinállok a családnak helyet, és jöttök utánam.” Hagyott egy kis pénzt, és a reményt, hogy jobb körülmények közé kerülnek Csonka-Magyarországon.

A törekeny, sápadt Róza ott maradt a három fiúval. Hetek, majd hónapok múlásával egyre kilátástalanabb lett a helyzete, a pénz elfogyott. Mivel korábban állásban soha nem dolgozott, így most varrást vállalt. Az anyagi helyzetük elkeserítővé vált, a nagyfiú Béla befejezte a polgári iskolát, és sürgősen valamilyen pénzkereseti lehetőség után nézett. Ez egyáltalán nem volt egyszerű. Inasfelvételek nemigen voltak, a magyar mesteremberek száma is lecsökkent. Egyedül egy magyar származású műlakatosmester gondolkodott fiatal segítségben, ugyanis 1921-ben elkezdtek építeni Gyulafehérváron a román koronázási templomot, és Erdély-szerte a legjobb mesterembereket gyűjtötték össze a nagy horderejű munkára. A fiatal Románia éppen a 13. században épült magyar érseki székesegyház mellé tervezte az új Szentháromság ortodox katedrális, amelynek magasabbnak kellett lennie az ősi magyar templomnál...

Béla mesterének jutott a feladat, hogy műlakatosként a kovácsoltvas kerítést elkészítse. A mester jól járt a matematikát, ábrázoló geomet-

riát nagyon szerető és értő, ugyanakkor kéz-ügyességgel is rendelkező fiúval. Bélának kicsi és finom keze volt, inkább a rajzceruzák és a hegedűvonó használatára alkalmas, mintsem a vas hajlítására, de nem volt választása, mennie kellett Gyulafehérvárra.

Az édesanya egészségi állapota egyre romlott, senki sem csodálkozott, hogy a törékeny asszony egyedül folytatott küzdelme során tbc-s lett. Jó szándékú szomszédok segítették. A középű fiúnak is szereztek inasmunka-lehetőséget egy asztalosmesternél, az azután Magyarországra ment, és magával vitte a korántsem olyan ügyes, de nagyon talpraesett Lacit. Róza állapota egyre romlott, a kis Karcsikával kettesben maradtak. Béla ugyan küldött haza egy kis pénzt, de ez nem sokat segített.

Róza harminchét évesen érezte, hogy nem sok van neki hátra, és valamilyen formában el kellene rendeznie Karcsika sorsát. Férjéről semmi hír nem jött, nem voltak rokonok, akikre számíthatott volna.

Az utcában lakott egy jobb módú román házaspár: Nagujék, akiknek annak idején Karcsikával egyidős kisfiuk a szamárköhögés-járványban meghalt. Nem lett több gyerekük, a kis Barabás fiút mindig kedvteléssel nézték, bár a szőke, kék szemű Karcsika nem hasonlított a fekete hajjú, bogárszemű Konstantinra, de mégis mindig szeretettel fordultak a kis magyar fiú felé. Ezért mert Róza édesanya hozzájuk fordulni azzal a kéréssel, hogy ha valami történne vele, akkor nézzenek rá Karcsikára. Az áldott jószívű házaspár megígérte a haldokló anyukának, hogy gondját viseli a kisfiúnak. Ígéretét azután betartotta, Károlyból vasútmérnököt nevelt...

Róza meghalt, a temetést a szomszédok és Nagujék segítségével a 17 éves Béla intézte. A mestere nemcsak szabadságot, hanem egy kis pénzt is adott neki. Szegény Róza a Nagyszeben hegyoldalára kapaszkodó temetőben találta meg nyugalmát.

Bélát várta Gyulafehérvár és a munka. Közelgett 1922 ősze, amikorra be kellett fejezni a grandiózus katedrális, hiszen a hetedhét országra szóló koronázási ünnepséget október 15-ére tervezték.

Készen lettek. Az ebben a munkában való részvétel következtében Béla megkapta a műla-

katosi oklevelet, felszabadult, inasból segéd lett. Bár a munka kemény volt, a fiatalembernek lehetősége adódott az ottani fiatalokkal találkozni, és nemcsak a társasági életben vett részt, hanem hamarosan a futballcsapat megbecsült balszélő játékosa is lett. Magyar fiúkból állt a csapat: Unirea Alba Iulia. A régi megfakult képeken ott feszítenek a csíkos felsőben és hosszú szárú futballgatyában a játékosok, az edző, az intező. A csapat felküzdötte magát az első ligáig. Gyulafehérvár éppen a koronázás miatt új életre kelt. A román betelepülőkkel szemben a katolikus papi szeminárium és a püspökség is magyar szigeteket képezett. A magyar kultúrát a Batthyaneum gazdag gyűjteménye őrizte. Az ezerkötetnyi kézirat, a ritka könyvek, közöttük a kilencedik századból származó arany betűkkel írt Codex Aureus erős magyar történelmi gyökerekre utalt, bizonyos kontrasztot jelentett az újonnan elkészült katedrális, a frissen épülő román történelemmel szemben.

A politika bármennyire is belopakodik az emberek lelkébe, a mindenkori fiatal generáció élni akar. A fiatalok megtalálják a szórakozást, és a sport nagy kohéziós erőt jelent. A fiatal emberek között barátságok szövődtek, a város lehetőséget adott összejövetelek szervezésére, lányok és fiúk találkozására. Persze, szolid körülmények között, de táncmulatságok is szerveződtek. Moziba is lehetett járni, a filmszínészek példaként szolgáltak öltözködésben, viselkedésben az akkori fiatalság számára is. Béla jóképű fiatalemberré vált. Igényes volt a megjelenésére. Elegáns öltönyt, finom szövetből készült, hosszú kabátot viselt. Dús barna hajába hajmosás után hullámokat nyomott. Inkább tűnt filmszínésznek, mintsem lakatossegédnek.

Jó modora, kedves, szelíd személyisége, lenvirágkék szeme sok lány szívét megdobogtatta. De nem udvarolt senkinek, szívesen táncolt, igen jó táncos volt, a baráti összejöveteleken inkább csöndesebben viselkedett, szívesen hallgatott, ettől titokzatosabbá is vált. Nem akart semmilyen kapcsolatba bonyolódni, a házasságról az otthoni minta alapján nem volt valami jó véleménye. A szerelem azonban nem kerülte el, de erről csak legbensőségesebb barátja tudott: kilátástalanul beleszeretett a román pópa lányába. A szépséges Theodorikának is tetszett a helyes magyar fiú. A kölcsönös vonzalom beteljesület-

len maradt, hiszen óriási szakadék volt egy magyar fiú és egy jómódú pópa lánya között, feloldhatatlan társadalmi, vallási akadály választotta el a két fiatalt. Ennek a beteljesületlen szerelemnek az emléke Bélát a haláláig elkísérte.

A történelem kereke forgott tovább, 1928-ban a román királyi hadsereg katonai behívóját Béla is megkapta. A többi kortársával együtt Bukarestbe kellett mennie a sorozóbizottság elé. Béla, aki lelkében pacifista volt, minden fegyvertől, harcászattól irtózott. Ahogy fogalmazott, ő legszívesebben az ezred utolsó sorában a cipőfűzőjét kötné be, mintsem valami harci cselekedetben venne részt.

Abban az időben is volt lehetőség pénzért, finom dolgokért cserébe halasztást kérni. A fiatal emberek tudták, hogy kit lehet megkenni. Valóban a sorozóorvos a különleges, finom csokoládé, a konyak és a borítékba dugott pénz hatására kiállította Barabás Béla diagnózisát: „Kezdődő tbc-s folyamat, egy év halasztás indokolt.”

Egy év haladék..., ez hatalmas nyomással nehezedett Bélára. Tudta, hogy a katonai szolgálatot a következő alkalommal nem ússza meg, tudta, hogy a Theodorika iránt érzett szerelem abszolút kilátástalan. Az egyetlen perspektívát az jelentené, ha Magyarországra menne, és a MÁV-on keresztül megpróbálná megtalálni az apját, ő talán majd segíteni fogja. Az elhatározás érlelődött, egyre erősödött a lelkében. Fájdalmas volt az a gondolat, hogy a nagyon szoros baráti társaságot, a futballcsapatot, Theodorikát el kell hagynia. Az időközben megszeretett Gyulaféhvár utcáit, épületeit sem látja többé, és a legkedvesebb város, Nagyszében még távolabbra kerül. A barátok megértették, és kiálltak mellette, a város fotószalonja pedig jó üzletet csinált a búcsúzó barátokat megörökítő, sokféle beállítással elkészített fényképekből. A helyes, elegáns fiatal emberek sorfaláról vagy a műteremben lévő asztalt körülülő, likőröspoharakkal koccintó csinos fiúkról készült képek, mind-mind még száz év távlatában is az őszinte barátság emlékeit őrzik. Igen, szívet kellett cserélni, hogy ebből a

meleg érzelmekkel teli baráti körből egy útiláddal nekiinduljon egy ismeretlen világba, egyelőre az abszolút magányba.

A MÁV segített.

Béla megkapta Barabás László magyarországi címét. Az apa elfelejtve családját, teljesen új életet kezdett, megnősült.

Béla megérkezett az adott címre. Ott volt az ajtón az apja neve: Barabás László. Becsöngélt.

Egy kedves középkorú asszony nyitott ajtót.

„Barabás Lászlót keresem.”

„Sajnos nincs itthon, de ki keresi?”

„Barabás Béla, a fia.”

„Ó hát van egy fiam!” – kiáltott fel elragadtatva az asszony.

„Nem egy, hanem három.”

Zsófi asszony elfogadása, őszinte szeretete révén Béla otthonra talált. Fiának tekintette mind Bélát, mind Lacit, aki ekkor már Budapesten volt. Karcsi a román nevelőszülők gondviselésében maradt, de a megtalált apával és a testvérekkel felvette a kapcsolatot, és levelezetek, de csak jóval később találkoztak.

Béla soha nem tudta megbocsátani apja hűtlenségét, de az érzelmeit mindig magába zárta. Apja rabiátus természete megmaradt, mindezt Zsófi asszony anyáskodása és meleg érzelmei ellensúlyozták.

A fejezetet a visszahonosítási okirattal zárhatjuk, Béla újra magyar állampolgár lett.

„M.kir.belügyminiszter

Szám 46.928-1929/II.

Eredeti magyar állampolgárságát az 1921 XXXIII.törvénycikkkel becikkelyezett trianoni békeszerződés 61.cikke alapján elvesztett és a Békés vármegyei Békés község részéről a községi kötelékbe való felvétel iránt biztosított

Barabás Béla

született az 1906.évben, békési lakos, nőtlen, az 1922. XVII.t.c.24§-a alapján kérelméhez képest a magyar állam kötelékébe visszavétetik, illetőleg visszahonosítatik.

Budapest, 1929.évi december hó 2-án.”